

**“BABEȘ–BOLYAI” UNIVERSITY
FACULTY OF LETTERS
DOCTORAL SCHOOL OF HUNGAROLOGY STUDIES**

**Relations among Text, Image and Motion Picture in
Gábor Bódy’s and András Jeles’s Films**

SUMMARY

Scientific coordinator:
Prof. univ. dr. Orbán Gyöngyi

PhD candidate:
Pieldner Judit

**Cluj-Napoca
2013**

CONTENTS

INTRODUCTION	6
I. Pictorial Turn – Interpretive Turn	14
I.1. The La Ciotat train station	14
I.2. Language and picture – theoretical assumptions	17
I.3. The integrative intermediality of film and Wagner’s Gesamtkunstwerk. Intermediality and neo-avant-garde	22
II. Experimental Endeavours in the Context of Hungarian Film History	27
II.1. In the context of the “seventies” and “eighties”	27
II.2. “Harmony of essences”: Bódy, Jeles, Erdély	32
III. The Relationship between Film and Theory in Gábor Bódy’s and András Jeles’s Writings	35
III.1. “Resistance to theory”: the apology of reading (and making) theory. Writing as the methodological field of picture theory	35
III.2. The tunnel – Gábor Bódy’s <i>poetics</i> of cinema	38
III.3. The metaphysics of cinematic image in András Jeles’s writings	45
IV. Sound-Image Relations	47
IV.1. Bódy’s and Jeles’s “sounds”	49
IV.1.1. Sound distortions, noise, speech	49
IV.1.2. Sound-image relations and the narrative viewpoint	54
IV.1.2.1. Diegetic and non-diegetic narration	55
IV.1.2.1.a) András Jeles: <i>Dream Brigade</i> [Álombrigád]	55
IV.1.2.1.b) András Jeles: <i>Joseph and His Brothers – Scenes from a peasant Bible</i> [József és testvérei – Jelenetek egy parasztbibliából]	57
IV.1.2.2. The narratorial voice and the viewpoint of the camera. András Jeles: <i>No Man’s Land</i> [Senkiföldje]	59
IV.1.3. Non-diegetic music and register mixing	63
IV.2. Film structure and musical score: seriality, repetition, variation	65
V. Literature and Film	68
V.1. Media change and translatability	68
V.2. Adaptation in a hermeneutical approach: the hermeneutical rank of artistic reproduction	72
V.3. Literature <i>and</i> film	75
V.4. The relationship between literature and film in Gábor Bódy’s <i>Narcissus and Psyche</i> [Nárcisz és Psyché] and András Jeles’s <i>The Annunciation</i> [Angyali üdvözlés]	77
V.4.1. Figures of self-reflexivity in <i>Narcissus and Psyche</i>	81
V.4.1.1. <i>Narcissus and Psyche</i> : an adaptation of <i>Psyche</i> ?	81
V.4.1.2. Sándor Weöres: <i>Psyche</i> . Tradition and self-reflexivity.....	84

V.4.1.3. <i>Narcissus and Psyche</i> as self-reflexive film	87
V.4.1.4. Self-reflexivity at the level of the verbal code	89
V.4.1.5. Documentary character and hyperfictionality	91
V.4.1.6. <i>Narcissus and Psyche</i> as encyclopaedia of film history	92
V.4.2. The layers of cinematic image. András Jeles: <i>The Annunciation</i>	95
V.4.2.1. Madách and Jeles – cinematic image and literary tradition	95
V.4.2.2. <i>The Annunciation</i> and Romanticism	98
V.4.2.3. Child actors – the aesthetics of ludic existence	100
V.4.2.4. Stylization and irony. The birth of the cinematic image.	103
VI. Film and Theatre	106
VI.1. Stage space and camera eye	106
VI.2. Gábor Bódy’s relationship with the theatre. Tradition and new theatricality in Gábor Bódy’s <i>Hamlet</i>	110
VI.3. Theatre as life event in performances directed by András Jeles	118
VI.3.1. <i>Dramatic Events</i> [<i>Drámai események</i>]	121
VI.3.2. <i>The Empire of Smiles</i> [<i>A mosoly birodalma</i>]	124
VII. Painting and Film	130
VII.1. Other spaces, spaces in-between	130
VII.2. Inner frames	133
VII.3. De-framing	136
VII.4. Still images, motion pictures	140
VII.5. Imitations, paraphrases of paintings	141
VII.6. Reminiscences from the history of painting	144
VII.7. Metapictures	147
VIII. Photography and Film	150
VIII.1. The imprints of “reality”: photography and indexicality	151
VIII.2. The theoretical heritage of photography in film	153
VIII.3. Trace recording as cinematic topic and theoretical issue: Revisions of indexicality, the possibilities of a comparison (Antonioni, Bódy, Haneke).....	159
VIII.3.1. The message of the medium, trace recording as challenge of the documentary character	160
VIII.3.2. Remedialization	163
VIII.3.3. Games of representation	165
VIII.3.4. From indexicality to “ethicality”	168
VIII.3.5. Conclusion: beyond “reality”, the truth of art	171
IX. Mediality and Aesthetic Experience	173
IX.1. Images of foreignness, foreignness of images	173
IX.2. The pleasure of viewing? Reterritorialization of aesthetic experience	174
CONCLUSIONS	180
BIBLIOGRAPHY	187

Keywords: experimentalism, neo-avant-garde, verballity, visuality, iconic turn, pictorial turn, hermeneutics, reception theory, intermediality, Gesamtkunstwerk, film, literature, music, theatre, painting, photography, indexicality, new narrativity.

Summary

In my doctoral thesis I carry out a comparative analysis of Gábor Bódy's and András Jeles's films. My former degree thesis, in which I analysed the intermedial relationship between film and literature in Gábor Bódy's *Narcissus and Psyche* [*Nárcisz és Psyché*], as well as several conference papers and studies dealing with the particular aspects of the relationship between text and image serve as the starting point for the present research.

The idea of a dialogical approach to Gábor Bódy's and András Jeles's works derives from the topic of the conference entitled *Double Projection* organized in Szeged in November 2007. I took part in the conference with a paper entitled *Dialogue of Anti-Films*, which was a comparative analysis of Gábor Bódy's *Dog's Night Song* [*Kutya éji dala*] and András Jeles's *Dream Brigade* [*Álombrigád*]. The main objective of the conference was a comparative approach to Gábor Bódy's and András Jeles's artistic achievements, as part of a wider series aimed at the exploration, the comparative and intermedial analysis of the effective history of the Hungarian neo-avant-garde.

Experimental film, carrying on the heritage of the avant-garde, ultimately questions the limits of spectatorship. Freed from norms and conventions, experimental film seeks the forms of expression through which its medium comes to the fore and is overtly interpreted, even in a self-assertive way, to the detriment of smooth reception. It rejects the classical units, coherence as well as narrative conventions; instead, it focuses on metatextuality, initiates an active dialogue with the other arts, and formulates questions – in the language of film – related to artistic creation, to art in general.

The relations among text, image and motion picture, approached from a hermeneutical viewpoint, constitute the wider framework of the investigation in which I have placed and discussed Gábor Bódy's and András Jeles's cinematic art. Both directors strive to create total meanings; the related tendencies and conceptual differences can be best demonstrated in the “double projection” of a comparative approach; along the

versions of cinematic meaning attribution the intermedial relationship between the verbal and the visual also requires reconsideration and reinterpretation.

The dialogical view prevailing in the thesis is present not only in the act of comparing the two directors, but also in the research method aiming at the exploration of the network of intermedial relations.

In Bódy's és Jeles's writings there appears the issue of the relations among film and the other arts. According to Bódy this complex relationship makes possible the mutual reflection and thus self-scrutiny of the particular arts, in this way film acts not only as the forum of manifestation, the documenting framework of fine arts, music and theatre, but primarily as a medium resorting to them as structuring principles, initiating a fruitful dialogue with them and thus becoming a transforming, renewing medium that places its own mediality in the focus, claiming the necessity of intermedial research: "(...) as if the various arts gravitated in one point in order to transgress their own domains. It is the particular possibility of film that it possesses the power of expressing the gravitation that it is itself part of. Maybe only transitionally. Still, it is hard to ignore the prominent role that film has played in the self-analysis and documentation of the art and music trends of the past half century." (Bódy In. Zalán ed. 2006, 94).

Jeles's thoughts "gravitate" in a similar direction; he formulates the paradox that a particular medium can best express its own mediality, can best display its own materiality if it gets close to some other medium, to some "foreign" material, to the other arts: "There seems to be a peculiar tendency in art: to create forms which display the most profound, the most mysterious features of the material, which show the power and message of the elements lying within. It is a shocking paradox: if the form makes visible its own material, if the *medium* reveals its most private qualities, then it almost steps out of the circle of its own possibilities and gets close to a foreign territory, to the language of another art." (Jeles 2006, 8)

In line with the explored topic, the method applied in the thesis is "of experimental character" in itself: I undertake to examine the intermedial relations of film by "dismantling" them to the individual arts/media. After a theoretical-historical foundation, I study in turn, in separate chapters, the relations between sound and image, further on, film's relation with literature, theatre, painting and photography respectively

in Bódy's and Jeles's films. Thus the thesis carries out an applied research on intermediality; this main goal structures the whole thesis, and the main viewpoints along which the particular films are discussed are subordinated to this research objective and completed with viewpoints offered by hermeneutics and reception theory.

The problems of picture theory and film poetics outlined in the first chapter of the thesis (*Pictorial Turn – Interpretive Turn*) represent the wider and, respectively, narrower theoretical context of the research. Picture theories can be traced back to the basic question of art philosophy and visual anthropology, namely *what is the image*. In his study entitled *The Age of the World View*, by distinguishing between the image (*Bild*) and representation (*Abbild*), Martin Heidegger formulates a fundamental recognition of representation criticism, according to which, differently from representation, the image is not the representation of the world, but we grasp the world itself *as* image.

On the soil prepared by Heidegger a series of theoretical considerations come to light centred on the problems of the “*iconic turn*” and “*pictorial turn*” respectively. As the result of the changes of view that have taken place in the philosophical, aesthetic and anthropological discourses of cultural sciences, image/visuality is not secondary, not subordinated to written culture, not exposed to the *logos*, but an ally of equal rank, organically completing verballity.

In the past decades several recent recognitions have emerged in the varied orientations of research of the relation between image and text, especially in the field of intermediality, image-text studies and the mediality of literature. As film, due to the features of its medium, brings into question this relationship from the first, the general considerations of picture theory are also relevant in this narrower, film-theoretical aspect. The assumed research task is oriented towards the system of relations among the various media: the intermedial relations are in the focus of research. Film integrates the domains of word and image, of the verbal and the visual, and provides several possibilities for these relations to manifest themselves, from inseparable unity to various figures of discordance, distancing, subversion and playing off one against the other.

Intermediality gains special overtones in neo-avant-garde arts. Several endeavours of Gábor Bódy's and András Jeles's cinematic art are aimed at reconsidering the integrative intermedial character of film – embracing other branches of art – and they

conceive their films as scenes of dialogue among various media. The medium of film invites us to think about the possibilities and nature of intermedial relations, as the “cinematic specificity” essentially refers to film’s capacity of using, integrating the signs and specificities of other media. The intermedial endeavours amplified in the neo-avant-garde are explicitly connected to the ideal/utopia of Wagner’s Gesamtkunstwerk. In Richard Wagner’s vision Miklós Erdély identifies the totality that can be created with artistic means of expression, and dreams about cinema as transmitting similar total signification.

In the second chapter (*Experimentalist Endeavours in the Context of Hungarian Film History*) I examine Gábor Bódy’s and András Jeles’s experimental works in the framework of Hungarian film history. In the specialist literature of film history the terms “the seventies”, “the eighties” are used, indicating distinct film historical periods. However, these terms are treated with criticism both by Gábor Gelencsér and András Bálint Kovács, as the periodization of Hungarian film history is not necessarily aligned with the order of decades. In the context of the seventies Gábor Bódy’s film entitled *American Torso* [*Amerikai anizs*, 1975] is the landmark of Hungarian experimental film, the forerunner of alternative modes of film narration, of *new narrativity*. The masterpieces of the eighties are born in 1983: Gábor Bódy’s *Dog’s Night Song* [*Kutya éji dala*] as well as András Jeles’s *Dream Brigade* [*Álombrigád*] radically formulate the questions of experimental filmmaking; they can be linked to the prose revolution taking place in Hungarian literature in the same period. The two directors both turn their attention to the medial and generic limits of film; they see the possibility of renewing film language and film narration respectively by enlarging film’s boundaries.

Gábor Bódy’s and András Jeles’s names can hardly be mentioned without Miklós Erdély’s name. András Jeles describes the view and filmmaking practice that closely connect the three directors as “harmony of essences”. The attitude of radically rejecting the institutional or personal expectations also relates these directors; their films have often been criticised, however, the exploration of the questions, relevant also theoretically, which their films and writings are connected to, transform the task of re-reading and reinterpretation into an exciting adventure.

In the next chapter (*The Relationship between Film and Theory in Gábor Bódy's and András Jeles's Writings*) I examine Gábor Bódy's and András Jeles's major writings. Several affirmations of Bódy's theoretical writings clash with the theoretical framework and paradigm in which they were born. He assimilates the leading film theoretical orientations of the seventies and the eighties (linguistic, semiotic approaches to film), however, in his theoretical works he raises several representational and medial issues which have recently become core questions in scientific discourses; the thesis highlights these – hermeneutical, phenomenological, anthropological – connections.

The following chapters examine particular aspects of the network of intermedial relations indicated in the title of the thesis. In this way the fourth chapter focuses on the sound-image relations. In the experimental filmmaking practice the complexity of film experience is created through undermining the “classical unity” of sound and image. Bódy's and Jeles's films turn against the principle of complementarity between sound and image; they apply techniques that split the “unity” of the two, alienating the optical/visual and acoustic/verbal dimensions from each other. In this chapter I examine the relationship between soundtrack and image, between natural and artificial sound, between the inarticulate (noise) and highly articulated (music) sounds with speech situated in-between, the incongruences of image frame and sound frame, the characteristics of narratorial voice and narrative viewpoint, and last but not least, what dimensions of signification these techniques and procedures reveal and what kind of experience they offer the viewer.

The next chapter investigates the relationship between literature and film. As theoretical foundation I discuss general issues regarding media change and translatability, I survey various conceptions of adaptation, including the hermeneutical and intermedial approaches, the latter grabbing the relationship between film and literature in terms of alliance and in-betweenness. Then I examine Gábor Bódy's and András Jeles's adaptation strategies/visions, the versions of the dialogue between film and literature represented by two peculiar moments of Hungarian adaptation history, *Narcissus and Psyche* [*Nárcisz és Psyché*] and *The Annunciation* [*Angyali üdvözlet*] respectively. Bódy's adaptation reevaluates the traditional relation between the “literary source” and its “cinematic reproduction”; it transforms the literary source material into a hypertext, while Jeles's work adapts *The Tragedy of Man* only in part in the spirit of the romantic cult of

fragmentedness. By interpreting Imre Madách's drama in terms of the universal human condition, the film explores metaphysical depths. In both cases the stake of linguistic and intermedial experimentation is the transgression of limits, the extension of the boundaries of film language, the shaping of the metapoetic dimension of the motion picture, while, in the act of mediatedness, the literary work itself undergoes a change; literature and film form a special alliance and mutually overwrite each other.

Chapter VI explores the liaison between film and theatre. This dialogue forms an important part of the manifold relations between film and the other arts. Apart from literature, theatre has exercised the most powerful influence upon the art of film: besides the transmedial adventures of storytelling (adapting literary works to the stage and to the screen, film adaptations of dramatic works), directing, acting, the scenery, the props, the costumes all designate the common playground of theatre and film; at the same time, this playground is also divided as all the elements listed above function differently, produce distinct effects in the medium of the theatre and that of the film respectively. After briefly discussing the differences between theatrical and cinematic space, between the experience conveyed by theatre and film, and outlining their contact surfaces, I analyse three theatrical performances which are related to the medium of film/video: Gábor Bódy's *Hamlet* as well as Jeles's *Dramatic Events* [*Drámai események*] and *The Empire of Smiles* [*A mosoly birodalma*]. Bódy's *Hamlet*, created within the institutional framework of the Kisfaludy Theatre from Győr, was turned into a TV production; the two performances directed by Jeles were recorded to film within the Béla Balázs Studio. Theatre is a determining part of Jeles's artistic career; he creates a unique theatrical discourse that is "perpendicular" to the institutional structures of theatre, representing alterity even in the context of alternative theatre.

Chapter VII of the dissertation investigates the relationship between painting and film. This relation has formed an especially rich and manifold tradition in film history, while several theorists have reconsidered and nuanced the schematic oppositions indicating the specific differences between the two arts. Experimental filmmaking, opening towards the other arts, among them towards painting as well, resorts to cinematic procedures representing or imitating paintings with the purpose of transgressing media boundaries, of reflecting upon the film's own medium, indicating at the same time the

live connection between the two media. Along examples taken from Bódy's and Jeles's films the thesis discusses the modes of film's dialogue initiated with painting, and analyses the significance and role in meaning construction of inner frames, de-framing, still pictures, imitations and paraphrases of paintings as well as metapictures.

Chapter VIII, exploring the relationship between photography and film, deviates from the line of thoughts followed in the thesis so far as it does not carry out a parallel analysis of the works of the two directors; it contains a theoretical argumentation related to the problem of indexicality of photography and motion picture respectively. This problem is accentuated in Gábor Bódy's theoretical writings, in this way he joins a current critical discourse and points forward to the changed status of cinematic representation in the postmedia age. The theoretical argumentation is followed by a comparative analysis of *Blow-Up* (Michelangelo Antonioni, 1966), *Dog's Night Song* (*Kutya éji dala*, Gábor Bódy, 1983) and *Caché* (Michael Haneke, 2005). In each of these films the topic of investigation is associated with the mediality of the trace. The problem of mediality reflected in the strongly related approaches leads to significant conclusions also from the viewpoint of the evolution of the topic in film history. The examination of Gábor Bódy's conceptualism placed in between modernism (Antonioni) and the postmedia age (Haneke) turns attention to subtle displacements of emphasis.

The last chapter of the dissertation reflects on the relationship between mediality and aesthetic experience. The stylistic toolkit applied in experimental film urges the viewer to get distanced from his/her customary viewing habits and to partake of a more profound sense of foreignness; at the same time it directs attention to the texture, to the materiality of the medium. The integration of impulses deriving from distinct sensory areas makes possible for the viewer to perceive the film in an in-between, intersensorial space. The manner in which experimental film activates the intermedial relations, initiates dialogue with literature, theatre, music, painting and photography, the intense moments created in the ruptures are aimed at conveying total experience. Ultimately, experimental film seeks to designate the meeting points of media and the senses, to create the conditions of integrated experience conveyed by intermedial connections and haptic reception, intersensoriality in the cinematic medium.

Conclusions

Bódy's view of the cinema, powerfully oriented towards reflexivity, towards the medium itself, is related to the term of document(ary), while Jeles is attracted towards the metaphysics of the cinematic image. Bódy's experimentalism challenges the tradition of fiction film; for him documentary is not merely a cinematic genre but rather a meta-term pertaining to the ontology of the motion picture. Jeles rejects the patterns and conventions of narration and states that the true dimension of visibility does not rely on narrative principles. In Jeles's films the deconstructive character of film language manifests in a more powerful way than in Bódy's works: Jeles radically turns against the conventions of film narration, while at Bódy certain conventions of narration persist, though rather in stylised forms.

For Gábor Bódy and András Jeles film is the meeting point of the concordances and discordances, resonances and incongruences of various forms of artistic expression, of various media. The main objective of the doctoral thesis was to explore and interpret these meeting points. These encounters are of crucial importance in both oeuvres: film's relationship with literature, theatre, music, painting, photography and video sheds new light upon the cinematic medium, rewrites the aesthetic experience of film and opens up an intermedial playground where the various modes of transgression, interaction and reflexivity result in figures of in-betweenness.

Bódy's and Jeles's films and writings testify that the mysterious relationship between words and images, the correlation between the visual and the verbal are especially exciting problems for them. The topicality of their art is attested by the fact that their films and writings raise questions that became central in scientific research after the *pictorial turn*, in the nineties and at the beginning of the 21st century. Bódy's several affirmations formulated in the transitional period of the transformation of audiovisual culture predict the evolution of the fate of pictures after the pictorial turn (W. J. T. Mitchell), in the age of "postmedia aesthetics" (Lev Manovich), in today's changed conditions of multimediality.

Bibliography

- AUMONT, Jacques
1997 A színpadtól a vászonig, avagy a reprezentáció tere. Ford. Zakál Edit. *Metropolis* 3: 22–32. <http://emc.elte.hu/~metropolis/9703/thu.html>
- BAL, Mieke
1997 Túl a szó-kép opposzíción. Ford. Simon Vanda. *ENIGMA művészetelméleti folyóirat* 4. évf., 14-15: 132–164.
- BALASSA Péter
1989 *A másik színház*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.
- BALÁZS Béla
2005 [1984] *A látható ember. A film szelleme*. Budapest, Gondolat.
- BARTHES, Roland
1996 *A szöveg öröme*. Ford. Babarczy Eszter, Kovács Sándor, Mihancsik Zsófia, Romhányi Török Gábor. Budapest, Osiris.
2000 [1985] *Világoskamra*. Jegyzetek a fotográfiáról. Ford. Ferch Magda. Budapest, Európa.
- BAZIN, André
1995 *Mi a film? Esszék, tanulmányok*. Budapest, Osiris.
- BEKE László, PETERNÁK Miklós (szerk.)
1987 *Bódy Gábor 1946–1985. Életműbemutató*. Budapest, Műcsarnok, Művelődési Minisztérium, Filmfőigazgatóság.
- BEKE László
1997 *Médium/elmélet*. Tanulmányok 1972–1992. Budapest, Balassi Kiadó – BAE Tartóshullám – Intermedia.
- BELTING, Hans
2003 *Kép-antropológia. Képtudományi vázlatok*. Ford. Kelemen Pál. Budapest: Kijárat.
2006a *A művészettörténet vége*. Ford. Teller Katalin. Budapest, Atlantisz Kiadó.
2006b Gary Hill és a képek ábécéje. Ford. Hegyessy Mária. In: Nagy Edina (szerk.): *A kép a médiaművészet korában*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 195–220.
- BENCZIK Vilmos
2006 *Jel, hang, írás*. Adalékok a nyelv medialitásának kérdéséhez. Budapest, Trezor Kiadó.
- BENJAMIN, Walter
1969 A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában. Ford. Barlay László. In: Uő: *Kommentár és prófécia*. Budapest, Gondolat, 301–334.
2001a A műfordító feladata. In: Uő: *A szirének hallgatása (Válogatott írások)*. Ford. Szabó Csaba. Budapest, Osiris, 71–83.
2001b A nyelvről általában és az ember nyelvéről. In: uő: *A szirének hallgatása (Válogatott írások)*. Ford. Szabó Csaba. Budapest, Osiris.
- BÍRÓ Yvette
1996 *A rendetlenség rendje. Film/kép/esemény*. Budapest, Cserépfalvi.
- BÓDY Gábor

- 1978 Nár西斯 és Psyché. Beszélgetés Weöres Sándorral egy készülő film alkalmából. *Filmvilág*. 8./I. 7–11.; 9./II. 12–15.
- 1998 *Filmiskola*. Szerk. Peternák Miklós. Budapest, Palatinus.
- BOEHM, Gottfried
- 1993 A kép hermeneutikájához. Ford. Eifert Anna. *ATHENAEUM. Kép-képiség*. 4. füzet, I. kötet: 87–111.
2006. A nyelven túl? Megjegyzések a képek logikájához. Ford. Nagy Edina. In: Nagy Edina (szerk.): *A kép a médiaművészet korában*. Budapest, L'Harmattan, 25–42.
- BOLTER, Jay David – GRUSIN, Richard
- 2000 *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge, MA – London, The MIT Press.
- BONITZER, Pascal
- 1997 Elkeretezés. Ford. Pesovár Zsófia. *Metropolis* 3: 46–48.
<http://emc.elte.hu/~metropolis/9703/BON.html>
- BORDWELL, David
- 1996 *Elbeszélés a játékfilmben*. Ford. Pócsik Andrea. Budapest, Magyar Filmintézet.
- BRANIGAN, Edward
- 2007 Hang, episztémológia, film. Ford. Kocsis Katalin. *Apertúra. Film-Vizualitás-Elmélet* II. évf. 2. sz. <http://apertura.hu/2007/tel/branigan>
- CAGE, John
- 1994 *A csend*. Válogatott írások. Ford. Weber Kata. Pécs, Jelenkor.
- CASETTI, Francesco
1998. *Filmelméletek 1945–1990*. Ford. Dobolán Katalin. Budapest, Osiris.
- COHEN, Keith
- 1979 *Film and Fiction. The Dynamics of Exchange*. New Haven, Yale University Press.
- CRARY, Jonathan
- 1999 *A megfigyelő módszerei. Látás és modernitás a 19. században*. Ford. Lukács Ágnes. Budapest, Osiris.
- CZIRJÁK Pál
- 2004 „Sötétség, ragyogás”. Filmszerűség, áttetszőség Jeles András *A kis Valentino* című filmjében. *Metropolis* 4: 8–30. <http://www.c6.hu/metropolis/?pid=16&aid=19>
- 2007 A jelentés nyomában. Filmnyelvi kísérletek Bódy Gábor korai munkáiban. *Metropolis* 2: 64–77.
- DELEUZE, Gilles–GUATTARI, Felix
- 2002 Rizóma. In: Bókay Antal–Vilcsek Béla–Szamosi Gertrud–Sári László (szerk.): *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása*. Budapest, Osiris, 70–86.
- de MAN, Paul
- 1991a Ellenszegülés az elméletnek. Ford. Huba Miklós. In: Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció*. Budapest, Cserépfalvi, 97–113.
- 1991b Szemiológia és retorika. Ford. Orsós László Jakab. In: Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció*. Budapest, Cserépfalvi, 115–127.
- 1997 Esztétikai formalizálás. Kleist *Über das Marionettentheater*je. Ford. Beck András. *ENIGMA művészetelméleti folyóirat*, 4. évf. 11-12: 80–98.

- DERRIDA, Jacques
1991 *Grammatológia*. Transzformálta Molnár Miklós. Életünk – magyar műhely.
- DOANE, Mary Ann
2007a “Indexicality: Trace and Sign: Introduction.” *differences. A Journal of Feminist Cultural Studies* 18(1): 1–6.
<http://differences.dukejournals.org/content/18/1/1.full.pdf>
2007b “The Indexical and the Concept of Medium Specificity.” *differences. A Journal of Feminist Cultural Studies* 18(1): 128–152.
<http://differences.dukejournals.org/content/18/1/128.full.pdf>
- DUBOIS, Philippe
1983 *L'Acte photographique*. Paris-Bruxelles, Nathan&Labor.
- EGGELING, Viking
1991 [1921] Elvi fejtegetések a mozgóművészetről. In: Peternák Miklós (szerk.): *F.I.L.M. A magyar avant-garde film története és dokumentumai*. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 62–65.
- ELSAESSER, Thomas
2010 Performative Self-Contradictions. Haneke's Mind Games. In: Roy Grundmann (ed.): *A Companion to Michael Haneke*. Oxford, Wiley-Blackwell, 1–50.
- ERDÉLY Miklós
Marly tézisek. <http://www.artpool.hu/kontextus/mono/nullpont6b2.html>
1995 *A filmről*. Filmelméleti írások, forgatókönyvek, filmtervek, kritikák. Budapest, Balassi Kiadó – BAE Tartóshullám – Intermedia, 246–251.
- FARKAS TAMÁS
2007 „Farinelli testetlen trillái” – Erdély Miklós és az avantgárd hang. *Metropolis* XI. évf. 4: 46–64.
- FISCHER-LICHTE, Erika
2009 *A performativitás esztétikája*. Ford. Kiss Gabriella. Budapest, Balassi Kiadó.
- FODOR László, HEGEDŰS László (szerk.)
1993 *Töredékek (Jeles András naplójából)*. Magyar Mozgóképi Alapítvány.
- FORGÁCS Éva
1994 *Az ellopott pillanat*. Ars Longa sorozat. Pécs, Jelenkor Kiadó.
- FOUCAULT, Michel
1998 A diskurzus rendje. In: Uő: *A fantasztikus könyvtár*. Válogatott tanulmányok, előadások és interjúk. Vál. és ford. Romhányi Török Gábor. Budapest, Pallas Stúdió – Attraktor KFT, 50–74. [1991 A diskurzus rendje. *HOLMI* július 868–889.]
- FÜGER, Wilhelm
1998 Wo beginnt Intermedialität? Latente Prämissen und Dimensionen eines klärungsbedürftigen Konzepts. In: HELBIG, Jörg (hg.): *Intermedialität. Theorie und Praxis eines interdisziplinären Forschungsgebiets*. Berlin, 41–58.
- FÜZI Izabella
2009. A fotografikus nyomtól a végtelen képig. In: Gelencsér Gábor (szerk.): *BBS 50. A Balázs Béla Stúdió 50 éve*. Budapest, Műcsarnok – Balázs Béla Stúdió, 249–262.
- FÜZI Izabella (szerk.)

- 2006 *Vizuális és irodalmi narráció. Szöveggyűjtemény.* Ford. Ferencz Anna, Füzi Izabella, Milián Orsolya, Sággy Miklós, Török Ervin. Szeged.
- FÜZI Izabella – TÖRÖK Ervin
2006 *Bevezetés az epikai szövegek és a narratív film elemzésébe.* Szeged.
<http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/mediatar/vir/tankonyv/tartalom.html>
- GADAMER, Hans-Georg
1991 Szöveg és interpretáció. Ford. Hévízi Ottó. In: Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció.* Budapest, Cserépfalvi, 17–41.
1994a A szép aktualitása. A művészet mint játék, szimbólum és ünnep. Ford. Bonyhai Gábor. In: uő: *A szép aktualitása.* Budapest: T-Twins Kiadó, 11–84.
1994b Az „eminens” szöveg és igazsága. Ford. Tallár Ferenc. In: uő: *A szép aktualitása.* Budapest: T-Twins Kiadó, 188–201.
1994c Épületek és képek olvasása. Ford. Loboczky János. In: uő: *A szép aktualitása.* Budapest: T-Twins Kiadó, 157–168.
1997 A kép és a szó művészete. Ford. Hegyessy Mária. In: Bacsó Béla (szerk.): *Kép, fenomén, valóság.* Budapest, Kijárat, 274–284.
2003 A műalkotás ontológiája és ennek hermeneutikai jelentősége. In: Uő: *Igazság és módszer.* Egy filozófiai hermeneutika vázlat. Ford. Bonyhai Gábor. Budapest, Osiris, 133–201.
2006 A művészetfogalom változása. In: Nagy Edina (szerk.): *A kép a médiaművészet korában.* Budapest, L’Harmattan Kiadó, 101–122.
- GELENCSÉR Gábor
2002 *A Titanic zenekara. Stílusok és irányzatok a hetvenes évek magyar filmművészetében.* Budapest, Osiris.
2004 Önagyonfilmezők. Bódy, Erdély, Jeles. In: Derék Pál és Müllner András (szerk.): *Né/ma? Tanulmányok a magyar neoavantgárd köréből.* Budapest, Ráció Kiadó.
2006 Forgatott könyvek. Adaptációk az 1945 utáni magyar filmben (vázlat). *Apertúra Filmelméleti és Filmtörténeti Szakfolyóirat 4*
<http://www.apertura.hu/2006/tel/gelencser/index04.htm>
2007 Erdély Miklós mint film. *Metropolis XI.* évf. 4: 8–17.
2008 Átkötések. Film és irodalom kapcsolata az 1945 utáni magyar filmművészetben. *Apertúra Filmelméleti és Filmtörténeti Szakfolyóirat 4.*
<http://apertura.hu/2008/nyar/gelencser>
2009a A kánon joga. A magyar filmtörténet kanonizációs szempontjai, különös tekintettel a hetvenes évekre. *Metropolis XIII.* évf. 3. sz. 74–84.
2009b A kíséréstől a kísérletezésig. *Filmvilág 12.* sz. 30–33.
http://www.filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=9987
- GELENCSÉR Gábor (szerk.)
2009 *BBS 50. A Balázs Béla Stúdió 50 éve.* Budapest, Műcsarnok – Balázs Béla Stúdió.
- GENETTE, Gérard
1996 Transztextualitás. *Helikon Irodalomtudományi Szemle 1-2:* 82–91.
2006 *Metalepszis. Az alakzattól a fikcióig.* Pozsony, Kalligram.
- GYÖRI Zsolt

- 2001 „A zene nem zene, a szöveg nem szöveg” – Új narrativitás a BBS kísérleti filmjeiben. *Filmtett* 11. <http://www.filmtett.ro/cikk/1260/uj-narrativitas-a-bbs-kiserleti-filmjeiben>
- GREGUS Zoltán
 2007 Ki beszél, ki zörög – Hang Jeles filmjeiben. *Filmtett* november <http://www.filmtett.ro/cikk/33/hang-jeles-andras-filmjeiben>
 2009 Az idegenség képei Jeles András filmjeiben. *Apertúra Filmelméleti és Filmtörténeti Szakfolyóirat* IV. évf. 4 (nyár) <http://apertura.hu/2009/nyar/gregus>
- GUNNING, Tom
 2004 Az attrakció mozija: A korai film, nézője és az avantgárd. In: Kovács András Bálint (szerk.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Szöveggyűjtemény. Budapest, Palatinus, 292–303.
- HAVASRÉTI József
 2006 *Alternatív regiszterek. A kulturális ellenállás formái a Magyar neoavantgárdban*. Budapest, Typotex.
- HEGYI Lóránd
 1983 *Új szenzibilitás*. Egy művészeti szemléletváltás körvonalai. Budapest, Magvető.
- HEIDEGGER, Martin
 2002 [1938] A világgép kora. Ford. Pálfalusi Zsolt. In: Bacsó Béla (szerk.): *Fenomén és mű*. Fenomenológia és esztétika. Budapest, Kijárat, 87–108.
- HIRSCH Tibor
 2004 Munkás, hámozva. *Álombrigád* – az utolsó magyar termelési film. *Metropolis* VIII. évf. 4: 32–41. <http://metropolis.org.hu/?pid=16&aid=20>
- HUTCHEON, Linda
 1984 *Narcissistic Narrative. The Metafictional Paradox*. New York and London, Methuen.
- ISER, Wolfgang
 2004 *Az értelmezés világa*. Ford. Lajosi Krisztina. Budapest, Gondolat Kiadó – ELTE Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék.
- JÁKFALVI Magdolna
 2006 *Avantgárd–színház–politika*. Budapest, Balassi.
- JAUSS, Hans Robert
 1997 Az esztétikai élvezet és a poiészisz, aisztheszisz és a katharszisz alaptapasztalatai. In: Uő: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Irodalomelméleti tanulmányok. Ford. Kulcsár-Szabó Zoltán. Budapest, Osiris Kiadó, 158–177.
- JELES András
 2000 *Büntető század*. Budapest, Kijárat.
 2006 *Teremtés, lidércnyomás*. Írások filmről, színházról. Budapest, Kijárat.
- KÉKESI KUN Árpád
 1998 A reprezentáció játéka. A kilencvenes évek magyar rendezői színháza. In: Uő: *Tükörképek lázadása*. A dráma és a színház retorikája az ezredvégen. Budapest, József Attila Kör – Kijárat Kiadó, 85–104.

- 2004 Recepció és kreativitás a színház(kultúra)ban. In: Imre Zoltán (szerk.): *Átvilágítás. A magyar színház európai kontextusban*. Budapest, Áron Kiadó, 9–22.
- KEMP, Wolfgang
2003 *A festők terei*. A képi elbeszélés Giotto óta. Ford. Kékesi Zoltán. Budapest, Kijárat.
- KISS Attila Atilla
1999a A tanúság posztsemiotikája a reneszánsz emblematikus színházban. In: uő: *Betűrés. Posztsemiotikai írások*. Szeged: ICTUS-JATE Irodalomelmélet Csoport, 31–86.
1999b Az anatómia színháza és a színház anatómiája. Adalékok Tulp doktor diagnózisához. In: uő: *Betűrés. Posztsemiotikai írások*. Szeged: ICTUS-JATE Irodalomelmélet Csoport, 9–18.
2008 The Stage of Consciousness. *Apertúra filmelméleti és filmtörténeti szakfolyóirat* ősz, IV évf. 1. <http://apertura.hu/2008/osz/kiss>
- KISS Miklós
2009 Szubjektív átmenet. Kanonizációs problémák a nyolcvanas évek „lyukas” filmtörténetében. *Metropolis* XIII. évf. 3: 85–91.
<http://metropolis.org.hu/?pid=16&aid=297>
- KITTLER, Friedrich A.
1995 *Aufschreibesysteme 1800–1900*, München, Wilhelm Fink Verlag.
2005 *Optikai médiumok*. Berliini előadás, 1999. Ford. Kelemen Pál. Budapest, Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó.
- KOVÁCS András Bálint
1983 Ipari rituálé és nyelvi mítosz. Beszélgetés Bódy Gáborral. *Filmvilág* 6: 10–13.
1993 Jeles András három mondata. *Filmvilág* 5.
http://www.filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=1254
2002 *A film szerint a világ*. Tanulmányok. Budapest, Palatinus.
2006 *A modern film irányzatai. Az európai művészfilm 1950–1980*. Budapest, Palatinus.
- KRACAUER, Siegfried
1963 *A film elmélete*. Ford. Fenyő Imre. Budapest, Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum.
- KRÉN Katalin, MARX József (szerk.)
1981 *A neoavantgarde*. Budapest, Gondolat.
- KRIEGER, Murray
1992 *Ekphrasis: The Illusion of the Natural Sign*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- LEBENSZTEJN, Jean-Claude
1998/1999 A keretből kiindulva. Ford. Simon Vanda. *ENIGMA* 18-19: 60–75.
- LEFEBVRE, Martin
2007 The Art of Pointing. On Peirce, Indexicality, and Photographic images. In: James Elkins (ed.): *Photography Theory (The Art Seminar, II)*. New York, Routledge.
http://concordia.academia.edu/MartinLefebvre/Papers/112841/The_Art_of_Pointing_On_Peirce_Indexicality_and_Photographic_Images
- MANOVICH, Lev

- 2011 Posztmédia esztétika. Ford. KissPál Szabolcs. In: Beöthy Balázs (szerk.): *Visszacsatolás. exindex antológia*. Budapest, C3 Alapítvány, 69–78.
- MARIN, Louis
1998/1999 A reprezentáció kerete és néhány alakzata. Ford. Z. Varga Zoltán. *ENIGMA* 18-19: 76–92.
- MARKS, Laura U.
2002 *Touch. Sensuous Theory and Multisensory Media*. University of Minnesota Press.
- MAURER Dóra
1991 A strukturális filmezésről, általában és egészen közletről. In: Peternák Miklós (szerk.): *F.I.L.M. A magyar avant-garde film története és dokumentumai*. Budapest, képzőművészeti kiadó, 277–294.
- McLUHAN, Marshall
2001 [1964] *Understanding Media. The Extensions of Man*. Cambridge, MA – London, The MIT Press.
- MERLEAU-PONTY, Maurice
1964 *The Primacy of Perception*. Northwestern University Press.
2006. Az egymásba fonódás – a kiazmus. Ford. Farkas Henrik. In: Uő: *A látható és a láthatatlan*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, Szegedi Tudományegyetem Filozófia Tanszék.
- MUHI Klára
1999 A talált képek vonzásában. Archívok a magyar filmekben. *Metropolis* 2: 76–92. <http://emc.elte.hu/~metropolis/9902/thu.html>
- MULVEY, Laura
2006 *Death 24x A Second: Stillness and the Moving Image*. London, Reaktion Books.
- MURAY András
2009 Emlék-nyom-követés. Az archív felvételek stílusalakzatai. In: Gelencsér Gábor (szerk.): *BBS 50. A Balázs Béla Stúdió 50 éve*. Budapest, Műcsarnok, Balázs Béla Stúdió. 115–127.
- NÁNAY Bence
2004 Avantgárd és romantika. Jeles András: *Angyali üdvözlét. Metropolis* 4: 42–53. <http://www.c6.hu/metropolis/?pid=16&aid=18>
- PAECH, Joachim
2000 *Artwork – Text – Medium. Steps en route to Intermediality*. <http://www.uni-konstanz.de/Fu/Philo/LitWiss/MedienWiss/Texte/interm.html>
- PÁL Gyöngyi
2010 Ikon és index vagy szimbólum? Hová tűnt a fénykép jelentése? *Apertúra Filmelméleti és Filmtörténeti Szakfolyóirat* V. évf. 3. <http://apertura.hu/2010/tavasz/pal>
- PAVIS, Patrice
2003 *Előadáselemzés*. Ford. Jákfalvi Magdolna. Budapest, Balassi Kiadó.
- PETERNÁK Miklós (szerk.)
1996 *Végtelen kép. Bódy Gábor írásai*. Budapest, Pesti Szalon.
- PETHŐ Ágnes
2001 A festészet filmszerződése. *Filmtett* szeptember

- <http://www.filmtett.ro/cikk/776/a-festeszeti-filmszerzodese>
2003 *Műzsák tükre. Az intermedialitás és az önreflexió poétikája a filmben.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó.
- PFEIFFER, K. Ludwig
2005 *A mediális és az imaginárius.* Egy kultúranropológiai médiaelmélet dimenziói. Ford. Kerekes Amália. Budapest, Magyar Műhely Kiadó – Ráció Kiadó.
- RANCIÈRE, Jacques
2011 A tűrhetetlen kép. In: Uő: *A felszabadult néző.* Ford. Erhardt Miklós. Budapest, Műcsarnok Kiadó, 59–72.
- RÉNYI András
1999 A képbe vesző tekintet. Caravaggio: *Nárcisz.* In: Uő: *A testek világlása.* Hermeneutikai tanulmányok. Budapest, Kijárat Kiadó, 9–50.
- SÁNDOR L. István
2004 Kontrasztok. Jeles András színházi rendezései. *Metropolis* VIII. évf. 4: 74–86.
<http://metropolis.org.hu/?aid=25&pid=16>
- SAUERLÄNDER, Willibald
2006 Iconic turn? – Egy szó az ikonoklasmusért. In: Nagy Edina (szerk.): *A kép a médiaművészet korában.* Budapest, L'Harmattan, 123–145.
- SCHEIN Gábor
2004 Holokauszt: képírás. Jeles András: *Senkiföldje.* *Metropolis* VIII. 4: 54–63.
- SCHULLER Gabriella
2008 Bódy Gábor és Jeles András színházi rendezései. *Apertúra Filmelméleti és Filmtörténeti Szakfolyóirat* 4. <http://apertura.hu/2008/tel/schuller>
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály
2008 *Megértés, fordítás, kánon.* Pozsony, Kalligram.
- SZITÁR Katalin
2009 Mérték és érték. Kánonok és kultúrák. *Metropolis* XIII. évf. 3: 8–15.
<http://metropolis.org.hu/?pid=16&aid=291>
- SZŐNYI György Endre, SZAUTER Dóra (szerk.)
2008 *A képek politikája.* W. J. T. Mitchell válogatott írásai (=Ikonológia és Műértelmezés 13). Szeged, JATEPress.
- VARGA Balázs
2009 Benne lenne? Magyar filmtörténeti toplisták és a kanonizáció kérdései. *Metropolis* XIII. évf. 3: 32–44. <http://metropolis.org.hu/?pid=16&aid=293>
- VARGA Enikő
2004 Az álomlátó. Jeles András: *József és testvérei – Jelenetek egy parasztbibliából.* *Metropolis* VIII. évf. 4: 64–73.
<http://metropolis.org.hu/?pid=16&aid=2>
- VIRILIO, Paul
1992 *Az eltűnés esztétikája.* Ford. Klimó Ágnes. Budapest, Balassi Kiadó – BAE Tartóshullám.
- WOLLEN, Peter
2006 A két avantgárd. Ford. Müllner András. *Apertúra* I. évf. 2. (tél)
<http://www.apertura.hu/2006/tel/wollen>
- ZALÁN Vince (szerk.)

- 2006 *Bódy Gábor. Egybegyűjtött filmművészeti írások.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ZIELINSKI, Siegfried and Peter Weibel (eds.)
2011 *State of Images. The Media Pioneers Zbigniew Rybczynki and Gábor Bódy.* Berlin, Verlag für Moderne Kunst.
- ZRINYIFALVI Gábor
1997 A kép paradigmája. *Metropolis* 3: 33–45.
<http://emc.elte.hu/~metropolis/9703/ZRI1.html>